

УДК 599.735.31:343.983:343.77

ЕКСПЕРТНИЙ ВИПАДОК ДОСЛІДЖЕННЯ ФРАГМЕНТІВ ТІЛА ЛОСЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО (*Alces alces L.*) ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО БРАКОН'ЄРСТВА

Яценко І.В., д. вет. н., професор, академік АН ВО України

Головко Н.П., к. вет. н., ст. викладач

Кириченко В.М., асистент

Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Балинян Т.Є, к.біол.н., пров. наук. співробітник

Харківський НДІ судових експертиз ім. Засл. проф. С.М. Бокаріуса

Богатко Н.М., к. вет. н., доцент

Букалова Н.В., к. вет. н., доцент

Білоцерківський національний аграрний університет, м. Біла Церква

Сердюков Я.К., к.вет.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Анотація. В роботі приведено алгоритм судово-ветеринарних досліджень фрагментів тіла лося європейського (*Alces alces L.*), за матеріалами досудового розслідування кримінального провадження щодо бракон'єрства. Розроблено питання, які можуть бути поставлені експертам на вирішення в процесі виконання судово-ветеринарної експертизи.

Встановлено, що зразки шерсті чорного кольору, вилученої з дерев'яного піддону під час обшуку господарства Г. С.О. за адресою: с. Вільшана Недригайлівського району Сумської області належать лосю.

В пакеті (об'єкт № 7) були фрагмент серця, два фрагмента печінки і фрагмент нирки. Достовірно встановити видову належність досліджуваного серця і печінки не виявляється за можливе, через значну фрагментацію органа і відсутність в складі дослідженого фрагмента видоспецифічних ознак, проте з великою вірогідністю можна віднести фрагмент дослідженого серця до серця лося.

Нирки належать свині. Встановити, що ці нирки належить свійській чи дикій свині не виявляється за можливе.

Волосся виявлене та вилучене на мисливській деформованій кулі 12-го калібру під час обшуку господарства Г. О.С., належить людині.

Надані для проведення судово-ветеринарних досліджень два плоди виявлені під час огляду місця події в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району тваринами належать лосю (*Alces alces L.*). Плоди лося, виявлені під час огляду місці події в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району Сумської області знаходилися в плідну, завершальну стадію – 180-200 доба внутрішньоутробного розвитку (вагітність лосихи триває 225-237 діб). Об'єктивно встановити причину смерті самки лося, не виявляється за можливе, оскільки для секційного судово-ветеринарного дослідження надано лише окремі фрагменти тіла самки лося, які не мають ідентифікуючих ознак причин смерті.

Ключові слова: судово-ветеринарна експертиза, лось, бракон'єрство.

Актуальність проблеми. Бракон'єрство – дуже небезпечним соціальним явищем, пов'язаним з організованою злочинністю. Нині в Україні щороку офіційно затримуються 150 тисяч бракон'єрів. Це приблизно 1 % від усіх випадків, тобто практично щороку в Україні відбувається до 15 мільйонів випадків бракон'єрства. Багато в чому через це 73 % всіх риб, 46 % ссавців і 56 % птахів України перебувають зараз у несприятливому стані або зникають. Як приклад, можна навести чисельність зубрів, яка скоротилась від 700 до 150. Численність качок в Україні зменшилася в 1,3 раза, рисі – в 1,6, ведмедів – у 3, міфлонів – у 2,8, зубрів – у 3,2, косулі – в 1,4, оленя шляхетного – в 1,8, лося – 3,2 раза. І якщо державою в найближчі й час не буде вжито кардинальних заходів, то Україна практично може позбутися своєї фауни і флори.

Як соціальне зло, бракон'єрство тісно пов'язане з іншими злочинними діями, такими, як контрабанда, незаконна торгівля живим товаром, корупція, бандитизм, крадіжки, організована злочинність.

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

Якщо цю ситуацію радикально не змінити – наша природа доволі швидко збідніє. В усьому світі цивілізоване полювання і браконьєрство суворо розмежують. Сучасне полювання – це послуга мисливських господарств і товариств, які організують та контролюють діяльність мисливців в рамках закону. В Україні також прийнятий ряд законів, щодо регулювання та організації полювань, а також покарання браконьєрів [1-2].

В питаннях розслідування випадків браконьєрства судово-слідчі органи часто призначають судово-ветеринарну експертизу. Проте питання експертизи об'єктів браконьєрства у ветеринарній медицині розроблені й апробовані не достатньо.

Мета роботи – проаналізувати експертний випадок дослідження фрагментів тіла лося європейського (*alces alces l.*) за матеріалами досудового розслідування кримінального провадження щодо браконьєрства.

Матеріал і методи дослідження. Теоретичною базою дослідження були чинні законодавчі акти України, які регламентують судово-експертну діяльність [3-4], а також навчально-методичні посібники з цього питання [5].

В роботі використані матеріали судово-ветеринарної експертизи, яка проводилася в Бюро судово-ветеринарних досліджень при Харківській державній зооветеринарній академії в період в 2014 р. [6].

Патологоанатомічне дослідження ексгумованого біологічного матеріалу проводили загальноприйнятим способом [7-12].

Волосся, вилучене слідчим під час досудового розслідування досліджували методом лужного гідролізу [13-18] з наступною мікроскопією за допомогою мікроскопа *Micromed XS-2610*.

Для дослідження проблеми застосовано аналітичний, діалектичний, логіко-правовий, структурно-системний, формально-логічний методи.

Результати дослідження. На кафедрі ветеринарно-санітарної експертизи та судової ветеринарної медицини Харківської державної зооветеринарної академії за постановою слідчого СВ Недригайлівського РВ УМВС України в Сумській області Ганненко О.С. від 24.04.2014 р. для проведення судово-ветеринарної експертизи поступив біологічний матеріал трупа самки лося. Із постанови відомо, що 17.04.2014 року до ЧЧ Недригайлівського РВ УМВС надійшло повідомлення по телефону від директора ТОВ ПТ «Корені» Олійника Віталія Миколайовича 27.01.1988 р.н. жителя с. Іваниця вул. Миру, 69, Недригайлівського району про те, що на території лісового масиву вказаного мисливського господарства було виявлено залишки незаконно впольованого лося. Незаконне полювання вчинила невстановлена особа в ніч на 17.04.2014 року.

Під час проведеного огляду місця події 17.04.2014 року в урочищі «Лощина» лісового масиву поблизу с. Корені Недригайлівського району було виявлено місце незаконного полювання та залишки тварини самки лося (голова, шкіра, кінцівки) з двома плодами лосенят.

За цим фактом 17 квітня 2014 року було розпочато досудове розслідування, зареєстроване в Єдиному реєстрі досудових розслідувань за номером: 12014200100000108, кваліфікація якого передбачена ст.248 ч.1 КК України.

Під час досудового розслідування допитані в якості свідків працівники ТОВ «Корені» Олійник В.М., Роменський В.С. та Бузов І.А. пояснили, що до незаконного полювання може бути причетний житель с. Вільшана Недригайлівського району гр. Г. Сергій Олександрович, оскільки останній раніше уже помічений на території мисливського господарства під час спроби незаконного полювання.

Разом з цим, 18.04.2014 року під час обшуку господарства Г. С.О. розташованого в с. Вільшана, вул. Чапаєва, 82 проведеного на підставі ухвали Недригайлівського районного суду від 18.04.2014 року, було виявлено та вилучено не зареєстровані в Недригайлівському РВ УМВС дві гладкоствольні рушниці, дев'ять патронів до гладкоствольної рушниці, чотирнадцять патронів калібру 5,6 до нарізної вогнепальної зброї. Крім цього, в приміщенні літньої кухні на ночвах, на іншій посуді було виявлено сліди червоно-бурої речовини схожої на кров тварини, а в грубі твердого опалення виявлено заховане м'ясо невстановленої тварини, в приміщенні погребу велику кількість електрокабелю, що може бути викрадений з ліній електропередач.

Враховуючи, що для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання, керуючись ст. ст. 110, 242, 243 КПК України, слідчий виніс постанову про призначення судово-ветеринарної експертизи від 24.04.2014 р.

Питання поставлені для вирішення експертизи:

1) Якому виду тварини належить зразки шерсті чорного кольору вилученої з дерев'яного піддону при обшуку господарства Г. С.О. та чи не належить вона тварині лосю, залишки якої виявлено в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району Сумської області?

2) Якому виду тварини належить зразки шерсті біло-сірого кольору вилученої з піддону при обшуку господарства Г. С.О. та чи не належить вона тварині лося залишки якої виявлено в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району Сумської області?

3) Якому виду тварини належить м'ясо темно-червоного кольору вилучене з піддувала груби твердого опалення приміщення кухні під час обшуку господарства Г. С.О. та чи не належить вона тварині лося, залишки якої виявлено в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району Сумської області?

4) Якому виду тварини належить шерсть виявлена та вилучена на мисливській кулі під час обшуку господарства Г. О.С. та чи не належить вона тварині лося, залишки якої виявлено в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району Сумської області?

5) Чи є надані на дослідження виявлені два плоди під час огляду місця події 17.04.2014 року в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району тваринами виду лося?

6) Якщо так, то на якому періоді розвитку знаходилися ембріони виявлені під час огляду місці події 17.04.2014 року в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району?

7) Яка причина смерті тварини самки лося, що була виявлена під час огляду місці події 17.04.2014 року в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району?

Для дослідження експерту направлено: шість мішків з: головою та шкірою тварини самки лося, чотирма кінцівки (грудні і тазові), легенями, кишківником, статевими органами з двома ембріонами вилученими під час огляду місця події в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району; два поліетиленових пакети зі зразками шерсті вилученими під час обшуку господарства Г. С.О.; паперовий пакет зі зразками шерсті тварини лося вилученої під час огляду місця події від 17.04.2014 року в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району Сумської області; поліетиленовий пакет з мисливською кулею вилученою під час обшуку господарства Г. С.О.; поліетиленовий пакет з м'ясом вилученим під час обшуку господарства Г. С.О.

Об'єкт № 1. Мішок із синтетичної мішківини, цілісність збережена, непошкоджений, на поверхні мокрий, брудний. Горловина перев'язана в двох місцях: нижче алюмінієвою проволокою, вище, через 5 см, горловина перев'язана прошитою через неї ниткою чорного кольору. До цієї нитки прошито паперову етикетку розміром 17,5×14,7 см. На одній з поверхонь паперової етикетки є напис: «В даний мішок поміщено утробу зі тварини самки лося вилучений під час додаткового ОМП від 24.04.2014 року». Далі подані підписи двох понятих без розшифрування підпису. Нижче – підпис: «Слідчий О.С. Ганненко».

Надписи виконано шариковою ручкою, чорнилами синього кольору. На протилежному боці етикетки виведено кінці нитки, якими прошито горловину мішка. Кінці нитки скріплені печаткою: «Недригайлівський районний відділ управління МВС України в Сумській області №1». В мішку знаходяться внутрішні органи, забруднені землею – це плодова частина плаценти.

Об'єкт № 2. Мішок із синтетичної мішківини, цілісність збережена, непошкоджений, на поверхні мокрий, брудний. Горловина перев'язана в двох місцях: нижче – алюмінієвою проволокою, вище, через 5 см, горловина перев'язана прошитою через неї ниткою чорного кольору до цієї нитки прошито паперову етикетку розміром 17,5×14,5 см. На одній з поверхонь паперової етикетки є напис: «В даний мішок поміщено чотири ноги тварини після вилученого під час додаткового ОМП від 24.04.2014 року». Далі представлені підписи двох понятих без розшифрування підпису. Нижче підпис – слідчий О.С. Ганненко». Надписи виконані шариковою ручкою, чорнилами синього кольору. На протилежному боці етикетки виведено кінці нитки, якими прошито горловину мішку. Кінці нитки скріплені печаткою: «Недригайлівський районний відділ управління МВС України в Сумській області №1». В мішку знаходяться дистальні ланки грудних і тазових кінцівок.

Відсікання дистальних ланок грудної кінцівки здійснено в ділянці зап'ясткового суглоба. Проксимальний ряд кісток зап'ястка на лівій кисті відсутній, в дистальному ряді збереглося дві кістки – друга і третя кістки зап'ястка – *os carpi secundum*, *os carpi tertium*.

Кістки п'ястка анатомічно цілі без пошкоджень, зовні вкриті шкірою чорно-сірого кольору, забруднені землею. Кістки пальців анатомічно цілі, мають природне топографічне розташування. Дистальні фаланги оточені роговими капсулами. Рогові капсули блискучі, анатомічно цілісні.

Права кисть. Кістки проксимального ряду зап'ястка пошкоджені гострим предметом, поверхня пошкодження рівна (відрубана). Дистальний ряд кісток п'ястка і додаткова кістка зап'ястка не пошкоджені, анатомічно цілісні.

Тазові кінцівки. Як в лівій, так і в правій тазовій кінцівці кістки заплесна відсутні. Кістки плесна і пальців анатомічно цілі, покриті шкірою з під якої в ділянці проксимальної суглобової поверхні кісток плесна помітні сухожилки поверхневого та глибокого розгиначів пальців. Ратична капсула блискуча, анатомічно ціла, без пошкоджень.

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

Об'єкт № 3. Мішок із синтетичної мішківини, цілісність збережена, непошкоджений, на поверхні мокрий, брудний. Горловина перев'язана в двох місцях: нижче – алюмінієвою проволочкою, вище, через 5 см, горловина перев'язана прошитою через неї ниткою чорного кольору до цієї нитки прошито паперову етикетку розміром 17,5×14,5 см. На одній з поверхонь паперової етикетки є напис: «В даний мішок поміщено легені тварини після вилученого під час додаткового ОМП від 24.04.2014 року». Далі представлені підписи двох понятих без розшифрування підпису. Нижче підпис – «Слідчий О.С. Ганненко». Надписи виконані шариковою ручкою, чорнилами синього кольору. На протилежному боці етикетки виведено кінці нитки, якими прошито горловину мішку. Кінці нитки скріплені печаткою: «Недригайлівський районний відділ управління МВС України в Сумській області №1».

В мішку знаходяться легені з трахеєю лося, забруднені землею. Трахея поздовжньо-овальної форми, кільця трахеї незамкнені дорсально, є 19 кілець. Є частина діафрагми, грудна аорта довжиною 30 см, аортальні лімфатичні вузли, частина стравоходу. Ліва легеня складається з трьох часток: верхівкової, серцевої, діафрагмальної. Права легеня складається з чотирьох часток: верхівкової, серцевої, діафрагмальної, додаткової. До верхівкової частки правої легені від трахеї спрямований додатковий (епартеріальний) бронх. Крім того, права верхівкова частка поділена вирізкою на праву передню і праву задню лопасті (рис. 1-2).

Рис. 1. Мішок, в якому міститься біологічний матеріал від самки лося, вилучений під час додаткового ОМП 24.04.2014 р. Макрофото: *Olimpus C-5060 Wide Zoom*.

Рис. 2. Екстумовані легені з трахеєю самки лося. Макрофото: *Olimpus C-5060 Wide Zoom*.

Сполучнотканинний прошарок як правої, так і лівої легень виражений добре, він формує характерний рисунок у вигляді комірок.

Об'єкт № 4. Мішок із синтетичної мішківини, цілісність збережена, непошкоджений, на поверхні мокрий, брудний. Горловина перев'язана в двох місцях: нижче – алюмінієвою проволочкою, вище, через 5 см, горловина перев'язана прошитою через неї ниткою чорного кольору до цієї нитки прошито паперову етикетку розміром 17,5×14,5 см. На одній з поверхонь паперової етикетки є напис: «В даний мішок поміщено два лосеняти вилучені під час додаткового ОМП від 24.04.2014 року в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району». Далі подано підписи двох понятих без розшифрування підпису. Нижче підпис – «Слідчий О.С. Ганненко». Надписи виконані шариковою ручкою, чорнилами синього кольору. На протилежному боці етикетки виведено кінці нитки, якими прошито горловину мішку. Кінці нитки скріплені печаткою: «Недригайлівський районний відділ управління МВС України в Сумській області № 1». В мішку знаходяться два плоди лосів на завершальному етапі внутрішньоутробного розвитку (180-200-доба) (вагітність лосини триває 225-237 діб).

Плоди знаходяться на завершальній стадії внутрішньоутробного розвитку, мертві. Вони добре сформовані. Їх екстер'єрні та екстер'єрні характеристики відповідають віковій нормі. Пупочний канатик відірваний від вентральної черевної стінки на довжину 5 см. Він чистий, без помітних патологічних змін.

Трупи обох плодів лосенят: стать – самці, темно-коричневого окрасу, маса трупа – близько 12-15 кг. Трупне заклякнення не виражене, трупне охолодження повне, рівномірне.

Шкіра еластична, волосяний покрив гладенький, рівномірний, замазаний брудом (земля).

Слизова оболонка ротової порожнини тьмяна, блідо-рожева. Шкіра губ замазана брудом. Кон'юнктива гладенька, тьмяна, волога. Анальний отвір напіввідкритий, виділення відсутні. З ніздрів трупів плодів лосенят будь-яких виділень не спостерігається.

Трупи не здуті. Підшкірна клітковина помірно волога, сірувата, її судини слабо кровонаповнені. Трупні плями відсутні.

Внутрішні органи грудної, черевної та тазової порожнин займають природне анатомічне положення, вони анатомічно цілісні, без помітних патологічних змін, їх розвиток та макроскопічні структури відповідають віковій нормі. Лімфатичні вузли звичної форми і вигляду, мають природне анатомічне розташування.

Об'єкт № 5. Мішок із синтетичної мішковини, цілісність збережена, непошкоджений, на поверхні мокрий, забруднений. Горловина перев'язана в двох місцях: нижче – алюмінієвою проволокою, вище, через 5 см, горловина перев'язана прошитою через неї ниткою чорного кольору до цієї нитки прошито паперову етикетку розміром 17,5×14,5 см. На одній з поверхонь паперової етикетки є напис: «В даний мішок поміщено кишківник з тварини вилученої під час додаткового ОМП від 24.04.2014». Далі представлені підписи двох понять без розшифрування підпису. Нижче підпис – «Слідчий О.С. Ганненко». Надписи виконані шариковою ручкою, чорнилами синього кольору. На протилежному боці етикетки виведено кінці нитки, якими прошито горловину мішку. Кінці нитки скріплені печаткою: «Недригайлівський районний відділ управління МВС України в Сумській області №1». В мішку знаходяться ізольовані внутрішні органи: шлунок, кишечник, права та ліва нирки.

Розташування органів черевної порожнини встановити не виявляється за можливе, оскільки органи ізольовані, частково пов'язані між собою, стінок черевної порожнини немає. Органна очеревина липкувата, гладенька, блискуча, замазана брудом.

Великий сальник липкуватий, містить незначну кількість жиру, замазаний брудом (грунт, пісок). Печінка і жовчний міхур, селезінка в комплексі досліджених органів відсутні. Шлунок мішкоподібної форми, займає природне анатомічне положення. Він складається з рубця, сітки, книжки і сичуга.

В порожнині шлунку є помірна кількість вмістимого, зелено-жовтого забарвлення, напіврідкої консистенції. Евакуація вмістимого шлунку збережена.

Стінка кишечника і стінка шлунку блідо-рожевого кольору. В порожнині тонкого відділу кишечника є хімус. В просвіті товстого відділу кишечника реєструється незначна кількість залишків сформованих калових мас у вигляді овальних утворень діаметром 1-1,5 см. Слизова оболонка тонкого і товстого відділів кишечника звичного вигляду, дещо складчаста, блідо-рожевого кольору. Кишечник циліндричної форми, судини брижі помірно кровонаповнені.

Рис. 3. Голова самки лося, вилучені під час додаткового ОМП 24.04.2014 р. Зовнішній вигляд різцевих зубів. Макрофото: *Olimpus C-5060 Wide Zoom*.

Підшлункова залоза червоного кольору, нерівномірно кровонаповнена, м'якої консистенції, має природне анатомічне положення часточкової будови.

Нирки мало кровонаповнені, коричнево-червонуватого кольору, пружної консистенції, природного вигляду на розрізі з чітким поділом на зони. Співвідношення кіркової до мозкової речовини - 1:2. капсула нирки сіро-синього кольору. Нирки гладенькі, багатососочкові.

Наднирки, сечовий міхур, статеві органи (яєчники, яйцепроводи, матка, піхва, сечостатевий канал), молочна залоза відсутні.

Конфігурація кісток черепа не змінена (рис. 3).

Об'єкт № 6. Мішок із синтетичної мішковини, цілісність збережена, непошкоджений, на поверхні мокрий, брудний. Горловина перев'язана в двох місцях: нижче – алюмінієвою проволокою, вище, через 5 см, горловина перев'язана прошитою через неї ниткою чорного кольору до цієї нитки прошито паперову етикетку розміром 17,5×14,5 см. На одній з поверхонь паперової етикетки є напис: «В даний мішок поміщено голову та шкіру вилучену під час додаткового ОМП від 24.04.2014». Далі подано підписи двох понять без розшифрування підпису. Нижче підпис – «Слідчий О.С. Ганненко». Надписи виконані шариковою ручкою, чорнилами синього кольору. На протилежному боці етикетки виведено кінці нитки, якими прошито горловину мішку. Кінці нитки скріплені печаткою:

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

«Недригайлівський районний відділ управління МВС України в Сумській області №1». В мішку знаходяться голова та шкіра тулуба. Язик, глотка, гортань відсутні.

Органи голови займають природне анатомічне положення. Травматичних пошкоджень не мають. Різцеві зуби верхньої зубної аркади відсутні і замінені різцевою пластинкою. Різців у нижній зубній аркаді – 8. Беззубий край відносно великий, 8-10 см. Кутніх зубів у верхній і нижній зубних аркадах по 6 з кожного боку.

На твердому піднебінні розташовуються валики – 19. Слизова оболонка щік має конусоподібні сосочки. Вона пігментована, тм'яна. Шкіра губ замазана брудом. Кон'юнктива гладенька, тм'яна, волога. Очні яблука запалі. З широких ніздрів самки лося будь-яких виділень не спостерігається.

Голова вкрита шкірою з волоссям темно-коричневого кольору.

Об'єкт № 7. В пакеті чорного кольору знаходиться поліетиленовий пакет синього кольору, опломбований, шляхом прошивання горловини ниткою чорного кольору. В ньому знаходяться чотири пакети із фрагментованими внутрішніми органами. До кінця нитки прикріплена етикетка на одній із поверхонь якої є напис: «Пакет в якому знаходяться чотири пакети в яких знаходиться м'ясо темно-червоного кольору вилучене з піддувала в будинку в ході ОМП в с. Вільшана, вул. Чапаєва, 82. Слідчий. Підпис». На зворотній поверхні цієї етикетки міститься печатка Недригайлівського районного відділу Управління МВС України в Сумській області, № 1.

В пакетах виявлено фрагмент серця, фрагмент печінки, нирки. М'яса, в пакеті, як зазначено на етикетці до цього пакета, не виявлено. М'ясом називають м'язи з жиром, сполучнотканинними утвореннями, кровоносними, лімфатичними судинами і нервами, кістками. Виявлені в пакетах внутрішні органи відносяться не до категорії «м'ясо», а до категорії субпродуктів.

Лабораторне дослідження жиру та внутрішніх органів (об'єкт № 7)

Лабораторному дослідженню піддано внутрішні органи тварин невідомої видової належності, вилучені під час обшуку господарства С.О. Г. Для дослідження відібрано навколосерцевий жир трупів самки лося, навколосерцевий жир із серця тварини невідомої видової належності та кусочок жиру-сирцю. В результаті проведених досліджень жиру встановлено (табл. 1):

Таблиця 1

Фізичні показники жиру досліджуваних об'єктів

<i>Біологічний матеріал</i>	<i>Назва дослідження</i>	<i>Результат</i>
Жир з нирки трупа самки лося	Коефіцієнт рефракції	1,458-1,459
	Температура плавлення	53 °С
	Температура застигання	35 °С
Навколосерцевий жир серця тварини невідомої видової належності, вилучений під час обшуку господарства С.О. Г.	Коефіцієнт рефракції	1,455-1,456
	Температура плавлення	40 °С
	Температура застигання	30 °С
Кусочок жиру, вилучений під час обшуку господарства С.О. Г.	Коефіцієнт рефракції	1,462-1,461
	Температура плавлення	25-30 °С
	Температура застигання	15 °С

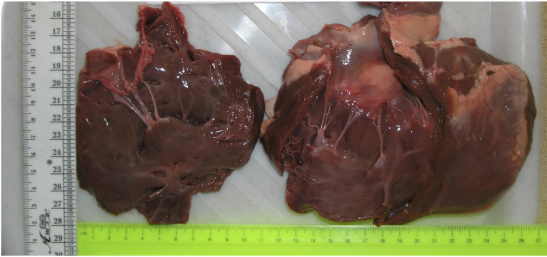

Рис. 4. Серце лося на розрізі: праве передсердя і правий шлуночок. Макрофото. *Olimpus C-5060 Wide Zoom*.

Анатомічними дослідженнями встановлено, що в пакеті містяться фрагмент серця, два фрагмента печінки, нирки. Фрагментоване серце представлено частиною правого шлуночка (стінка і перегородка) (рис. 4). В ньому сосочкові м'язи добре розвинуті. До пристінковососочкового м'яза прикріплюється 4 хорди. Поперечний м'яз серця в діаметрі 5 мм по більшому діаметрі і 3 мм – по меншому діаметрі. Товщина стінки правого шлуночка складає 19 мм. Міжшлуночкова перегородка становить 32 мм. Достовірно встановити видову належність досліджуваного серця не виявляється за можливе, через значну фрагментацію органа і

відсутність в складі дослідженого фрагмента видоспецифічних ознак, проте з великою вірогідністю можна віднести фрагмент дослідженого серця до серця лося.

Фрагмент печінки масою 755 г. Її паренхіма темно-бурого кольору, часточкової будови. Зовні покрита капсулою сіро-синього кольору (рис. 5). Достовірно встановити видову належність досліджуваного фрагмента печінки не виявляється за можливе, через значну фрагментацію органа і відсутність в складі дослідженого фрагмента видоспецифічних ознак, проте з певною вірогідністю можна віднести фрагмент дослідженої печінки до печінки жуйних тварин.

Рис. 5. Печінка жуйної тварини. Макрофото. *Olimpus C-5060 Wide Zoom*.

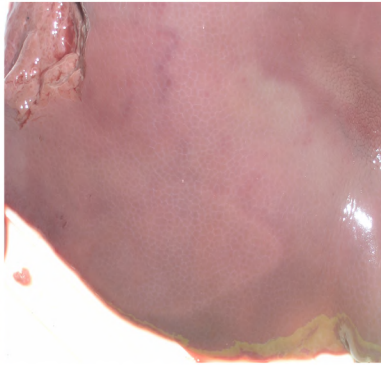
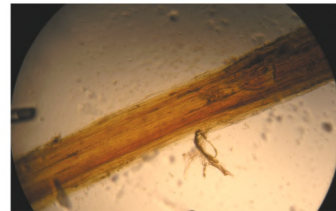
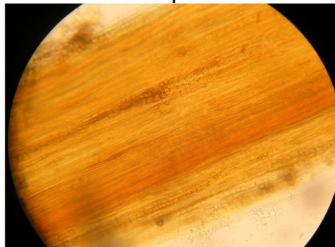

Рис. 6. Нирки гладенькі, багатососочкові, бобоподібні, невстановленої видової належності. Макрофото. *Olimpus C-5060 Wide Zoom*.

Нирка бобоподібної форми, червоно-бурого кольору, ізольована від інших органів і тканин, анатомічно-ціла (рис. 6). Дорсальна поверхня нирок покрита адвентицією, а вентральна – серозною оболонкою (очеревиную). Під ними розташовується жирова капсула, безпосередньо до нирок прилягає фіброзна капсула, яка легко знімається з нирки.

а

б

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

Рис. 7. Загальний вигляд об'єктів дослідження волокнистих структур, вилучених з поверхні органів тварин, що були вилучені слідчим з піддувала під час обшуку в с. Вільшана. зафіксованих на предметних скельцях: № 1-4.

На поперечному розрізі в нирках помітні три зони: кіркову, проміжну, мозкову. За зовнішньою будовою досліджувані нирки гладенькі, багатососочкові, бобоподібні. В них виражена ниркова миска. Це нирки свині. Встановити, що ці нирки належить свійській чи дикій свині не виявляється за можливе. М'язів серед вищезазначеного біологічного матеріалу не виявлено.

Дослідження волосся проводилося макроскопічно неозброєним оком за денного освітлення, а також за допомогою мікроскопа *Micromed XS-2610*. Збільшення: $\times 40$ і $\times 10$ разів (відбите світло). Об'єкти дослідження волокнистих структур, вилучених з поверхні органів тварин, вилучені слідчим з піддувала, під час обшуку в селі Вільшана (рис. 7).

На внутрішніх органах тварин, які були вилучені слідчим з піддувала, під час обшуку в селі Вільшана, вул. Чапаєва, 82 виявлено 4 волокнистих зразки (рис. 7, 8):

№ 1, 2, 4 – Волосся людини. Волос пряме, злегка хвилясте. Оптичний край рівний. Кіркова речовина складає основну частину волосся і містить крупнозернистий пігмент, який розміщується відносно дифузно. Серцевина представлена у вигляді безперервного, нерівномірного тяжа і складає $1/3$ товщини волосся (рис. 8).

№ 2 – Волосся лося (*Alces alces L.*). Просвітлена структура остистого волоса має добре виражену серцевину. Співвідношення мозкової речовини до товщини волоса складає 9:10. Клітини серцевини волоса 4-6-кутної форми з дещо заокругленими краями, які тісно прилягають одні до одних і формують широкий тяж у вигляді вимощеної бруківки. Кіркова речовина вузька, містить тоненькі поздовжні смужки. Оптичний край кутикули нерівний, хвилястий.

Об'єкти дослідження волокнистих структур, вилучених з дерев'яного піддону під час обшуку 18.04.2014 р. в селі Вільшана (рис. 9, 10):

Пакет № 1. В цьому пакеті міститься відрізки шерсті біло-рудого кольору. Просвітлена

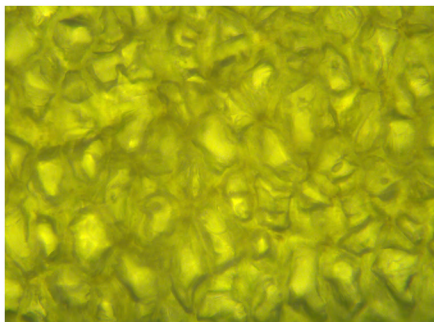

Рис. 9. Структура волосся лося, просвітлена методом лужного гідролізу, вилученого з піддону під час обшуку 18.04.2014 р. в с. Вільшана. Мікрофото: *Micromed XS-2610*. Збільшення: $\times 40$.

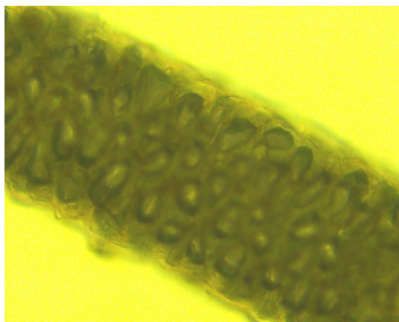

Рис. 10. Структура волосся лося, просвітлена методом лужного гідролізу, вилученого з піддону під час обшуку 18.04.2014 р. в с. Вільшана. Мікрофото: *Micromed XS-2610*. Збільшення: $\times 10$.

структура остистого волоса має добре виражену серцевину. Співвідношення мозкової речовини до товщини волоса складає 9:10. Клітини серцевини волоса 4-6-кутної форми з дещо заокругленими краями, які тісно прилягають одні до одних і формують широкий тяж у вигляді вимощеної бруківки. Кіркова речовина вузька, містить тоненькі поздовжні смужки. Оптичний

край кутикули нерівний, хвилястий. Встановлені морфологічні ознаки дозволяють стверджувати, що в пакеті № 1 знаходиться волосся лося (*Alces alces L.*) (рис. 9-10).

Пакет № 2. В цьому пакеті міститься зразки шерсті біло-сірого кольору, виявленої під час ОМП 17.04.2014 р. в лісі. Просвітлена структура остистого волоса має добре виражену серцевину. Клітини серцевини волоса 4-6-кутної форми з дещо заокругленими краями, які тісно прилягають одні до одних і формують широкий тяж у вигляді вимощеної бруківки. Кіркова речовина вузька, містить тоненькі поздовжні смужки. Оптичний край кутикули нерівний, хвилястий. Встановлені морфологічні ознаки дозволяють стверджувати, що в пакеті № 1 знаходиться волосся лося (*Alces alces L.*).

Пакет № 3. В цьому пакеті міститься шерсть чорного кольору, вилучена під час обшуку з піддона 18.04.14 р. в с. Вільшана. Просвітлена структура остистого волоса має добре виражену

серцевину. Клітини серцевини волоса 4-6-кутної форми з дещо заокругленими краями, які тісно прилягають одні до одних і формують широкий тяж у вигляді вимощеної бруківки. Кіркова речовина вузька, містить тоненькі поздовжні смужки. Оптичний край кутикули нерівний, хвилястий. Встановлені морфологічні ознаки дозволяють стверджувати, що в пакеті № 1 знаходиться волосся лося (*Alces alces L.*) (рис. 11)

Пакет № 4. В цьому пакеті міститься волокниста структура, вилучена з деформованої кулі 12-го калібру кулі, вилученої під час обшуку 18.04.14 р. в с. Вільшана. Ця структура пряма, злегка хвиляста. Оптичний край рівний. Кіркова речовина складає основну частину волосся і містить крупнозернистий пігмент, який розміщується відносно дифузно. Серцевина представлена у вигляді безперервного, нерівномірного тяжа і складає 1/3 товщини волосся. Сукупність морфологічні ознаки дозволяють стверджувати, що в пакеті № 4 знаходиться волосся людини (рис. 12).

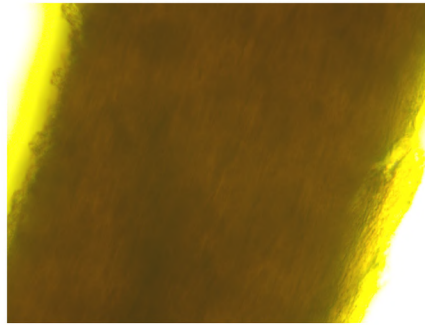
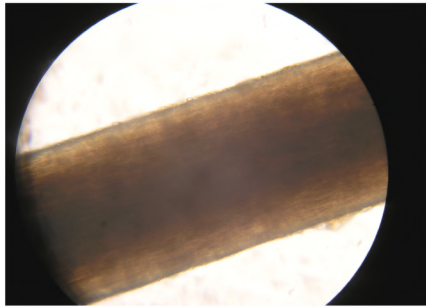

Рис. 11. Волосся людини, просвітлене методом лужного гідролізу, знайдене на деформованій кулі 12-го калібру кулі, вилученої під час обшуку 18.04.14 р. в с. Вільшана. Мікрофото: *Micromed XS-2610*. Збільшення: $\times 40$.

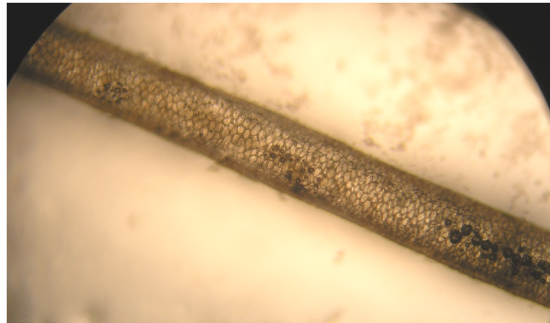
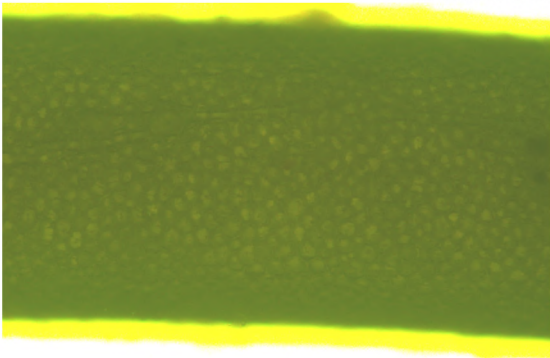

Рис. 12. Просвітлена лужним гідролізом структура волосся лося, вилучена під час обшуку з піддона 18.04.14 р. в с. Вільшана. Мікрофото: *Micromed XS-2610*. Збільшення: $\times 40$.

Рис. 13. Просвітлена лужним гідролізом структура волосся лося, вилучена із шкіри лося під час секційного судово-ветеринарного дослідження в ХДЗВА (зразок порівняння). Мікрофото: *Micromed XS-2610*. Збільшення: $a \times 40, b \times 10$.

Пакет № 5. В цьому пакеті міститься остьове волосся лося, вилучене з шкіри лося під час секційного судово-ветеринарного дослідження в Харківській державній зооветеринарній академії (зразок порівняння). Ця структура пряма, злегка хвиляста. Оптичний край рівний. Кіркова речовина складає основну частину волосся і містить крупнозернистий пігмент, який розміщується відносно дифузно. Серцевина представлена у вигляді безперервного, нерівномірного тяжа і складає 1/3 товщини волосся. Сукупність морфологічні ознаки дозволяють стверджувати, що в пакеті № 4 знаходиться волосся лося (рис. 13).

Висновки

1. Зразки шерсті чорного кольору, вилученої з дерев'яного піддону під час обшуку господарства Г. С.О. за адресою: с. Вільшана належать лося. Достовірно встановити однорідність та ідентичність зразків шерсті чорного кольору, вилученої з дерев'яного піддону під час обшуку

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

господарства Г. С.О. за адресою: с. Вільшана, лосю, залишки якого виявлено в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району Сумської області, не виявляється за можливе через відсутність технічного забезпечення таких досліджень (полімеразна ланцюгова реакція, серологічні дослідження).

2. Зразки шерсті біло-сірого кольору вилучені з піддону під час обшуку господарства Г. С.О., за адресою: с. Вільшана належать лосю. Достовірно встановити однорідність та ідентичність зразків шерсті чорного кольору, вилученої з дерев'яного піддону під час обшуку господарства Г. С.О., лосю, залишки якого виявлено в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району Сумської області, не виявляється за можливе через відсутність технічного забезпечення таких досліджень (полімеразна ланцюгова реакція, серологічні дослідження).

3. В пакеті (об'єкт № 7) містяться фрагмент серця, два фрагмента печінки, нирки. Достовірно встановити видову належність досліджуваного серця не виявляється за можливе, через значну фрагментацію органа і відсутність в складі дослідженого фрагмента видоспецифічних ознак, проте з великою вірогідністю можна віднести фрагмент дослідженого серця до серця лося. Достовірно встановити видову належність досліджуваного фрагмента печінки не виявляється за можливе, через значну фрагментацію органа і відсутність в складі дослідженого фрагмента видоспецифічних ознак, проте з певною вірогідністю можна віднести фрагмент дослідженої печінки до печінки жуйних тварин.

Нирки належать свині. Встановити, що ці нирки належить свійській чи дикій свині не виявляється за можливе. Серед вищезазначеного біологічного матеріалу м'яса не виявлено.

4. Волосся виявлене та вилучене на мисливській деформованій кулі 12-го калібру під час обшуку господарства Г. О.С., належить людині.

5. Надані для проведення судово-ветеринарних досліджень два плоди виявлені під час огляду місця події 17.04.2014 року в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району тваринами належать лосю (*Alces alces L.*).

6. Плоди лося, виявлені під час огляду місці події 17.04.2014 року в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району знаходилися в плідну, завершальну стадію – 180-200 доба внутрішньоутробного розвитку (вагітність лосихи триває 225-237 діб).

7. Об'єктивно встановити причину смерті самки лося, що була виявлена під час огляду місці події 17.04.2014 року в лісовому масиві поблизу с. Корені Недригайлівського району Сумської області не виявляється за можливе, оскільки для секційного судово-ветеринарного дослідження надано лише окремі фрагменти тіла самки лося, які не мають іденцифікуючих ознак причин смерті.

Література

1. Матвійчук В. Незаконне полювання : відповідальність, протокольна форма провадження, розслідування і запобігання : Монографія / В. Матвійчук. — К.: КНТ, 2006. — 304 с.
2. Яценко І.В. Об'єкти мисливського промислу та їх ветеринарно-санітарний контроль в Україні / І.В. Яценко, М.М. Бондаревський, В.В. Кам'янський. — Харків, 2011. — 332 с.
3. Закон України Про судову експертизу. Закон введено від 21.04.1994 року (згідно з Постановою Верховної Ради України від 25.02.1994 року N 4038а-XII). Із змінами і доповненнями, внесеними Законами України від 3.04.2003 року N 662-IV, від 9.09.2004 року N 1992-IV, від 13.04.2012 року N 4652-VI, від 17.05.2012 року N 4711-VI, від 2.03.2015 року N 213-VIII.
4. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. Затверджено Наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року N 53/5. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 3.11.1998 р. за N 705/3145. Із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства юстиції України від 30.12.2004 року N 144/5, від 10.06.2005 року N 59/5, від 29.12.2006 року N 126/5, від 15.07.2008 року N 1198/5, від 1.06.2009 року N 965/5, від 26.12.2012 року N 1950/5.
5. Яценко І.В. Організаційні та процесуальні основи судово-ветеринарної експертизи в Україні / І.В. Яценко, О.М. Якубчак, Р.І. Білик, В.В. Кам'янський. — Харків, 2009. — 108 с.
6. Яценко І.В. Практика судово-ветеринарної експертизи: Хрестоматія / І.В. Яценко, А.М. Труш. — Харків: Стиль-издат, 2014. — Видання 2 доповнене. — 314 с.
7. Патологическая анатомия сельскохозяйственных животных / А.В. Жаров, В.П. Шишков, М.С. Жаков и др.; Под ред. В.П. Шишкова и А.В. Жарова. — 4-е изд. — М.: Колос, 2003. — 568 с.
8. Кокуричев П.И. Патологическая анатомия с.-х. животных. Альбом / П.И. Кокуричев, Б.Г. Домнин, М.П. Кокуричева. — СПб.: Агропромиздат, 1984. — 212 с.
9. Жаров А.В. Судебная ветеринарная медицина / А. В. Жаров. — М.: Колос, 2007. — 320 с.
10. Зон Г.А. Патологичний розтин тварин / Г.А. Зон, М.В. Скрипка, Л.Б. Івановська. — Донецьк: ТОВ «Таркус», 2009. — 222 с.

11. Зон Г.А. Судово-ветеринарна експертиза: Навчальний посібник / Г.А. Зон. – Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД. – 2002. – 258 с.
12. Патологическая анатомия с.-х. животных – Под. ред. проф. В.П. Шишкова и А.В. Журова. – М.: «КолосС», 2003. – Изд. 4. – 568 с.
13. Боровецкая Т.В. Материалы к вопросу о строении сердцевины волоса животных : автореф. дисс. ... канд. биол. наук / Т.В. Боровецкая – М., 1951. – 24 с.
14. Булыга Л.П. Исследование животных близких взглядов в практике судебной экспертизы / Л.П. Булыга– М., 1980. – С. 125-129.
15. Мамотюк М.Л. Щелочной гидролиз волоса животных во времени – новый признак для их дифференциальной диагностики // Вопросы судебной экспертизы / М.Л. Мамотюк. – Баку, 1967. – Вып. № 5. – С. 105-111.
16. Мамотюк М.Л. Дефференциация остевых волос коров и лошадей // Криминалистика и судебная экспертиза / М.Л. Мамотюк. – Киев. 1967. – Вып. № 4. – С. 25-30.
17. Мамотюк М.Л. О значении фаз щелочного гидролиза при исследовании волоса животных / М.Л. Мамотюк // Криминалистика и судебная экспертиза. – Киев, 1969. – Вып. 6. – С.125-133.
18. Коцюмбас Г.І. Морфологічні особливості шкіри та волосся різних видів тварин і людини в аспекті судово-ветеринарної експертизи: Посібник / Г.І. Коцюмбас. – Львів:ТзОВ ВФ «Афіша», 2010. – 136 с.

ЭКСПЕРТНЫЙ СЛУЧАЙ ИССЛЕДОВАНИЯ ФРАГМЕНТОВ ТЕЛА ЛОСЯ ЕВРОПЕЙСКОГО (*ALCES ALCESS L.*) ПО МАТЕРИАЛАМ ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА В ОТНОШЕНИИ БРАКОНЬЕРСТВА

Яценко И.В., д. вет. н., профессор, академик АН ВШ Украины

Головко Н.П., к. вет. н., ст. преподаватель

Кириченко В.Н., ассистент

Харьковская государственная зооветеринарная академия, г. Харьков

Богатко Н.М., Букалова Н.В., к. вет. н., доценты

Белоцерковский национальный аграрный университет, г. Белая Церковь.

Сердюков Я.К., к.вет.н., доцент

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, г. Киев

Аннотация. В работе приведены алгоритм судебно-ветеринарных исследований фрагментов тела лося европейского (*Alces alcess l.*), По материалам досудебного расследования уголовного производства в отношении браконьерства. Разработаны вопросы, которые могут быть поставлены экспертам на решение в процессе выполнения судебно-ветеринарной экспертизы.

Установлено, что образцы шерсти черного цвета, изъяты из деревянного поддона во время обыска хозяйства Г. С.А. по адресу: с. Ольховая Недригайловского района Сумской области принадлежат лосю. Достоверно установить однородность и идентичность образцов шерсти черного цвета, изъятой из деревянного поддона во время обыска хозяйства Г. С.А., лосю, остатки которого обнаружены в лесном массиве вблизи с. Корни Недригайловского района Сумской области, не возможно.

Образцы шерсти бело-серого цвета изъяты из поддона во время обыска хозяйства Г. С.А., по адресу: с. Ольховая, принадлежат лосю.

В пакете (объект № 7) были фрагмент сердца, два фрагмента печени и фрагмент почки. Достоверно установить видовую принадлежность исследуемого сердца и печени не оказывается возможным, из-за значительной фрагментации органа и отсутствие в составе исследованного фрагмента видоспецифических признаков, однако с большой вероятностью можно отнести фрагмент исследованного сердца к сердцу лося.

Почки принадлежат свиньи. Установить, эти почки принадлежит домашней или дикой свиньи не возможно.

Волосы обнаружено и изъято на охотничьей деформированной пули 12-го калибра во время обыска частного хозяйства Г. А. С., принадлежит человеку.

Предоставленные для проведения судебно-ветеринарных исследований два плода обнаружены при осмотре места происшествия в лесном массиве вблизи с. Корни Недригайловского района животными принадлежат лосю (*Alces alcess L.*). Плоды лося, обнаруженные при осмотре места происшествия в лесном массиве вблизи с. Корни Недригайловского района Сумской области находились в плодну, завершающую стадию (180-200 суток) внутриутробного развития (беременность самки продолжается 225-237 суток).

Объективно установить причину смерти самки лося, фрагменты тела которой были обнаружены при осмотре места происшествия в лесном массиве не возможно, поскольку для

Проблеми зооінженерії та ветеринарної медицини

секционного судебно-ветеринарного исследования предоставлено лишь отдельные фрагменты тела самки лося, которые не имеют идентифицирующих признаков причин смерти.

Ключевые слова: судебно-ветеринарная экспертиза, лось, браконьерство.

EXPERT CASE OF RESEARCH THE FRAGMENTS OF THE BODY OF EUROPEAN ELK (*Alces alces* L.), ON MATERIALS OF PRE-TRIAL INVESTIGATION OF CRIMINAL PROCEEDINGS ABOUT ILLEGAL HUNTING

Yatsenko I.V., d. vet. sci., Professor, Academician of the Academy of Sciences of Ukraine

Golovko N.P., c.vet. sci., senior lecturer

Kirichenko V.M., assistant

Kharkiv State Zooveterinary Academy, Kharkiv

Balinyan T.E., c.biol.sci., leading sciences employee

Kharkiv Research Institute of Forensic Expertise to them. S.M. Bocarius

Bogatko N.M., c.vet. sci., associate professor

Bukalova N.V., c.vet. sci., associate professor

Bila Tserkva National Agrarian University, Bila Tserkva

Serdyukov Y.K., c.vet. sci., Associate Professor

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

Summary. The paper presents an algorithm for forensic research on fragments of the body of the European elk (*Alces alces* L.), based on the materials of the pre-trial investigation of the criminal proceedings about illegal hunting. Issues that can be put to experts in solving in the process of forensic-veterinary expertise are developed.

It was established that samples of black wool, extracted from a wooden pallet during a search of the farm G. S.O. at: adress. Vilshana Nedrigailivskyi district of the Sumy region belongs to elk. Reliably establish the homogeneity and identity of samples of black wool extracted from a wooden pallet during a search of the farm G. S.O. at: adress. Vilshana to elk, the remains of which are found in the forest near the village Koreni Nedrigailivskyi district of the Sumy region are not possible due to the lack of technical support for such studies (polymerase chain reaction, serological studies).

Samples of white and gray wool were removed from the pallet during a search of the G.S.O. farm, at: adress. Vilshana village, belong to elk. Reliably establish the homogeneity and identity of samples of black wool extracted from a wooden pallet during a search of the farm G. S.O., elk, the remains of which are found in a forest near the Koreni village Nedryhayliv district of the Sumy region are not possible due to the lack of technical support for such studies (polymerase chain reaction, serological studies).

In the package (object number 7) there was a fragment of the heart, two fragments of the liver and a fragment of the kidney. It is not possible to establish with certainty the specificity of the studied heart and liver due to the significant fragmentation of the organ and the absence of species-specific features in the investigated fragment, however, it is highly probable that a fragment of the examined heart to the heart of the elk can be attributed.

Kidneys are pigs. It is not possible to establish that these kidneys belong to domestic or wild pigs. Among the abovementioned biological material, meat was not detected.

The hair was detected and removed on a hunting deformed bullet of the 12th caliber during a search of the G.S. O.S. farm, owned by a human.

Provided for forensic-veterinary research two unborn elks were detected during the review of the scene of in the forest area near the Koreni village Nedrigailivskyi district belong to the animals of the elk (*Alces alces* L.).

Unborn elks, found during the inspection of the place of 17.04.2014 in the forest area near the Koreni village Nedrigailivskyi distrct of the Sumy region were in a fruitful, final stage - 180-200 days of intrauterine development (the pregnancy of the elk is 225-237 days).

Objectively establish the cause of death of the female elk, which was detected during the review of the place of the event on in the forest area near the Koreni village Nedrigailivskyi district of the Sumy region are not possible, since for a sectional forensic-veterinary study only the individual fragments of the body of female elk, which do not have the identifying signs of the causes of death, are provided.

Key words: forensic-veterinary expertise, elk, illegal hunting.